

Universiteit
Leiden
The Netherlands

ESG-bedingen in commerciële overeenkomsten: een contractenrechtelijke gereedschapskist voor duurzameontwikkelingsdoelstellingen

Pannebakker, E.S.

Citation

Pannebakker, E. S. (2023). ESG-bedingen in commerciële overeenkomsten: een contractenrechtelijke gereedschapskist voor duurzameontwikkelingsdoelstellingen. *Nederlands Tijdschrift Voor Handelsrecht*, 2023(4), 125-132. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3721943>

Version:	Publisher's Version
License:	Leiden University Non-exclusive license
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3721943

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Dr. E.S. Pannebakker*

ESG-bedingen in commerciële overeenkomsten: een contractenrechtelijke gereedschapskist voor duurzameontwikkelingsdoelstellingen

Commerciële activiteiten die impact hebben op het milieu en de samenleving worden doorgaans geregeld door overeenkomsten. Als een commerciële partij zich wil inzetten voor duurzame ontwikkeling, ontstaat de vraag hoe deze inzet kan worden weerspiegeld in contractuele bedingen. Contractuele bedingen waarbij contractspartijen zich verbinden aan *Environmental, Social and Governance*-doelstellingen worden veelal aangeduid als ESG-bedingen. Deze bijdrage beoogt de ESG-bedingen in kaart te brengen en te bespreken hoe een ESG-beding kan worden geformuleerd en uitgelegd. Betoogd wordt dat verschillende gradaties van inspanning kunnen worden overeengekomen en dat contractspartijen contractuele mechanismen kunnen inzetten om de naleving van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen te controleren en te bevorderen, zoals een *bonus-* en/of *malusclausule*, een kettingbeding of een beding dat niet-naleving van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen verbindt met de bevoegdheid om de overeenkomst te ontbinden.

1. INLEIDING

Commerciële activiteiten die impact hebben op het milieu en de samenleving worden doorgaans geregeld door overeenkomsten, of het nu gaat om de levering van kofiebonen, de bouw van windmolens, de productie van elektrische fietsen of het vervoer van bloemen. Als een commerciële partij zich wil inzetten voor duurzame ontwikkeling ontstaat de vraag hoe deze inzet kan worden weerspiegeld in contractuele bedingen. Contractuele bedingen waarbij contractspartijen zich verbinden aan *Environment, Social and Governance*-doelstellingen¹ worden veelal aangeduid als 'ESG-bedingen'.

In deze bijdrage wordt besproken hoe een ESG-beding kan worden opgesteld en geïnterpreteerd.² Welke gradaties van inspanning kunnen worden bedongen? Welke contractuele mechanismen kunnen worden ingezet om de naleving van ESG-doelstellingen te controleren en te bevorderen? Welke verhouding tussen naleving en aansprakelijkheid kan tot stand worden gebracht? Eerst

wordt de methode toegelicht (par. 2). Daarna wordt stilgestaan bij het concept van duurzame ontwikkeling (par. 3). Vervolgens wordt ingegaan op de verschillende formuleringen van ESG-bedingen. Die zijn ontleend aan de overeenkomsten die *open access* beschikbaar zijn.³ Zo kan een ESG-beding op de nakoming van de overeenkomst zien (par. 4). Daarnaast kunnen contractspartijen een verband leggen tussen de duurzameontwikkelingsdoelstellingen en de contractuele aansprakelijkheid (par. 5). De bijdrage wordt afgesloten met enkele aanbevelingen over het opstellen en de uitleg van ESG-bedingen (par. 6).

2. METHODE

Deze bijdrage is gebaseerd op een analyse van circa 100 overeenkomsten en algemene voorwaarden van bedrijven die op de lijst '2023 Global 100 most sustainable companies' staan. Het gaat daarbij om documenten die *open*

* Ekaterina Pannebakker is universitair docent aan de Universiteit Leiden, Instituut voor Privaatrecht. Met dank aan Laura van Kessel voor haar inbreng.

1. United Nations General Assembly, Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015) A/RES/70/1.

2. Zie recente bijdragen in de themanummers *NTBR* 2022, afl. 10 en *RMThemis* 2023, afl. 1. Zie eerder: F. Cafaggi & P. Iamiceli, 'Supply Chains, Contractual Governance and Certification Regimes', *European Journal of Law and Economics* (37) 2014, p. 131-173; M.W. Scheltema, 'An Assessment of the Effectiveness of International Private Regulation in the Corporate Social Responsibility Arena: a Legal Perspective', *Maastricht Journal of European and Comparative Law* (21) 2014, afl. 3, p. 383; P. Verbruggen, 'Regulatory Governance by Contract: The Rise of Regulatory Standards in Commercial Contracts', *RdW* (35) 2014, p. 3; K. Peterková Mitkidis, *Sustainability Clauses in International Business Contracts*, Den Haag: Eleven International Publishing 2015; A.G. Castermans & B. Fauvarque-Cosson, 'CSR in Contracts', in: A.G. Castermans & C. van Woensel (red.), *CSR for Young Business Lawyers*, Den Haag: Eleven International Publishing 2017, p. 109; I. Schwenzer, 'Ethical Standards in CISG Contract', *Uniform Law Review* (22) 2017, p. 122; V. Ulfbeck & O. Hansen, 'Sustainability Clauses in an Unsustainable Contract Law?', *European Review of Contract Law* (16) 2020, afl. 1, p. 186.

3. Voorbeelden zijn ontleend aan de algemene inkoopvoorwaarden gebruikt door bedrijven die op de lijst '2023 Global 100 most sustainable companies' staan (deze lijst is opgesteld door een Canadees (onderzoeks)medium, *Corporate Knights*, zie corporateknights.com/rankings/global-100-rankings/2023-global-100-rankings/2023-global-100-most-sustainable-companies/) en aan de overeenkomsten die *open access* beschikbaar zijn via de databank van de *U.S. Securities and Exchange Commission*, sec.gov/edgar/search-and-access.

access beschikbaar zijn.⁴ Diverse bedingen die betrekking hebben op duurzame ontwikkeling die in deze documenten zijn opgenomen, werden geïdentificeerd. Daarna werden deze bedingen in verschillende categorieën geplaatst. Deze categorieën komen terug in de structuur van deze bijdrage, met name in de titels van de paragrafen. Een aantal bedingen is gebruikt als illustratie.

De categorisering vond plaats op basis van verschillende gradaties van inspanning op het gebied van ESG die mijns inziens op grond van de uitleg van deze bedingen kunnen worden onderscheiden. Deze indeling zegt daarmee dus ook iets over de mogelijke interpretatie van de bedingen. Een aantal bedingen dat is opgenomen in de documenten die werden geraadpleegd, heeft bijvoorbeeld een louter declaratief karakter. Wat betekent dit voor de juridische effecten van zo'n beding? In par. 4 wordt gesteld dat een dergelijk beding een beroep op rechtsverwerking⁵ mogelijk maakt en daarmee het laagste niveau van inspanning in het leven roept.

Opgemerkt zij dat de gehanteerde uitleg steeds een *mogelijke* uitleg betreft. In de rechtspraak kunnen nog geen voorbeelden worden gevonden waarin gerechten over dergelijke bedingen hebben geoordeeld. De uitleg geschiedt telkens aan de hand van de methoden van uitleg van contractsbepalingen die de Hoge Raad hanteert.⁶ De Hoge Raad heeft geoordeeld dat het bij de uitleg van contractsbepalingen niet aankomt op 'een zuiver taalkundige uitleg van de bepalingen van het contract', maar op 'de zin die partijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen en op hetgeen zij te dien aanzien redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten'. Daarbij kan mede van belang zijn 'tot welke maatschappelijke kringen partijen behoren en welke rechtskennis van zodanige partijen kan worden verwacht'.⁷ Denkbaar is derhalve dat de door de Hoge Raad aangewezen factoren die bij de uitleg van contractsbepalingen – en daarmee ook bij de uitleg van ESG-bedingen – dienen te worden betrokken, op grond van de concrete omstandigheden van het geval een verschillende invulling krijgen.

Vanuit een breder perspectief bezien, vallen de hieronder besproken voorbeelden onder regeland recht. Ze zouden naar mijn idee dan ook in veel gevallen de rechterlijke toetsing aan de maatstaven van redelijkheid en billijkheid⁸ kunnen doorstaan. Denkbaar is dat de ontwikkelingen van het concept van duurzame ontwikkeling en van de uitdagingen daarvan voor de maatschappij, invloed kunnen hebben op de uitleg van ESG-bedingen. Gedacht kan worden aan invloed bij het vaststellen van wat de contractspartijen redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten en bij het bepalen welke zin contractspartijen in de gegeven omstandigheden over en weer redelijkerwijs aan deze bepalingen mochten toekennen.

3. DUURZAME ONTWIKKELING: HET CONCEPT

De uitdagingen van duurzame ontwikkeling hebben een lange geschiedenis,⁹ terwijl het moderne concept nog vrij recent is. In 1987 definieerde de Brundtland Commissie duurzame ontwikkeling als 'een ontwikkeling die tegemoetkomt aan de behoeften van de huidige generatie, zonder de mogelijkheid voor toekomstige generaties om in hun behoeften te voorzien in gevaar te brengen'.¹⁰

Deze definitie werd nader uitgewerkt in regelgeving in verschillende rechtsgebieden, waaronder het internationaal milieurecht, de mensenrechtenwetgeving en het internationaal economisch recht. Deze regelgeving is op verschillende niveaus tot stand gekomen. Naast mensenrechten- en milieuverdragen werden er ook niet-bindende instrumenten opgesteld,¹¹ zoals de *United Nations 2030 Sustainable Development Goals*¹² en de Europese *Green Deal*.¹³ Daarnaast werken meerdere nationale wetgevers aan bindende instrumenten op het gebied van duurzame ontwikkeling.¹⁴

Deze regelgeving berust op vijf pijlers: milieu, economische en sociale ontwikkeling, intergenerationele gelijkheid (waarbij de belangen van toekomstige generaties worden meegenomen), en intragenerationele gelijkheid (waarbij het bestrijden van extreme armoede en het verminderen

4. Er zijn ook andere lijsten beschikbaar waarin verschillende prestaties van commerciële bedrijven op het gebied van duurzame ontwikkeling worden gemeten; zie ook par. 4.3 hieronder. Gekozen werd om deze lijst te raadplegen, omdat deze lijst ten grondslag ligt aan de discussies op het Davos *World Economic Forum*. Omdat deze bijdrage een lijst als uitgangspunt neemt in de zoektocht naar voorbeelden van ESG-bedingen beoogt deze bijdrage niet uitputtend te zijn. Integendeel, in dit artikel is een eerste verkenning gedaan in de hoop tot verder onderzoek bij te dragen.

5. Zie par. 4.1 hieronder.

6. Zie daarover uitgebreider A.M.M. Hendriks, *Methoden van contractsuitleg* (diss. Leiden), Deventer: Wolters Kluwer 2023.

7. HR 13 maart 1981, *NJ* 1981/635, m.nt. C.J.H. Brunner (*Haviltex*).

8. Art. 6:248 lid 2 BW.

9. Zie inter alia L. Thommen, *An Environmental History of Ancient Greece and Rome*, Cambridge: Cambridge University Press 2012; J.L. Caradonna, *Sustainability: A History*, Oxford: Oxford University Press 2014.

10. G.H. Brundtland, *World Commission on Environment Development, Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press 1987, p. 43.

11. J. Ruggie, Promotion and Protection of all Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural Rights including the Rights to Development. Protect, Respect and Remedy: A Framework for Business and Human Rights (2008) UN Doc A/HRC/8/5; OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011 Edition, OECD Publishing 2011, dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en.

12. United Nations General Assembly, Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015) A/RES/70/1.

13. Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, *De Europese Green Deal*, COM(2019) 640 final.

14. Zie inter alia Richtlijn 2014/95/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2014 tot wijziging van Richtlijn 2013/34/EU met betrekking tot de bekendmaking van niet-financiële informatie en informatie inzake diversiteit door bepaalde grote ondernemingen en groepen, *PbEU* 2014, L 330; Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid en tot wijziging van Richtlijn (EU) 2019/1937, COM(2022) 71 (final), 2022/0051(COD); Initiatiefvoorstel Wet verantwoord en duurzaam internationaal ondernemen, *Kamerstukken II* 2020/21, 35761. Vgl. Loi 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre, JO 28 mars 2017 (Frankrijk).

van ongelijkheid tussen landen en van ongelijkheid tussen diverse gemeenschappen binnen één land centraal staan).¹⁵ In de afgelopen jaren hebben veel bedrijven hun interne beleidsdocumenten aangevuld met verwijzingen naar deze regelgeving. Zij hebben interne gedragscodes opgesteld op het gebied van CSR (*Corporate Social Responsibility*) ofwel maatschappelijk verantwoord ondernemen), ethiek en mensenrechten, en ESG. De interne controle op de naleving van deze beleidsdocumenten wordt gewaarborgd door interne procedures. Daarnaast zien meerdere externe particuliere bedrijven en NGO's (*non-governmental organisations*) toe op de naleving van deze beleidsdocumenten en gedragscodes.¹⁶ Tot slot komen verwijzingen naar duurzame ontwikkeling in contractuele bedingen voor.¹⁷ Dergelijke bedingen worden in de navolgende paragrafen in kaart gebracht.

4. ESG-BEDINGEN BETREFFENDE NAKOMING VAN DE OVEREENKOMST

Een ESG-beding betreffende de nakoming van de overeenkomst kan worden opgesteld als een verwijzing naar een ESG- of CSR-gedragscode (par. 4.1). Daarnaast kunnen contractspartijen duurzameontwikkelingsdoelstellingen terug laten komen in een inspanningsverplichting (par. 4.2) of een resultaatsverplichting (par. 4.3). Een resultaatsverplichting kan ook worden gekoppeld aan een *bonus*- en/of *malus*clausule, die extra stimulans biedt om de doelstellingen te behalen (par. 4.4).

4.1. Verwijzing naar gedragscode(s) in de overeenkomst

Een verwijzing naar een ESG-, CSR- of een andere gedragscode kan worden opgenomen in de tekst van de overeenkomst, maar wordt soms ook opgenomen in algemene voorwaarden. Een voorbeeld daarvan luidt als volgt:

'Buyer and Seller hereby recognize the value in supporting initiatives which strive to achieve excellence in environmental and social performance. While this Agreement

defines the parameters in which the parties will conduct business and seek mutually advantageous financial advantage, the parties agree that there is a recognition, belief in, and practice of the principles of sustainable business woven into the fabric of how they will conduct themselves. Elements which the parties will consider include: (...)'¹⁸

Op het eerste gezicht heeft een dergelijke verwijzing een louter declaratief karakter. Niettemin heeft zo'n verwijzing een verbintenisrechtelijk gevolg. Het beding staat namelijk in de weg aan het handelen op een manier die in tegenspraak is met de inhoud van de gedragscode op grond van redelijkheid en billijkheid, en meer specifiek op grond van het rechtsbeginsel van rechtsverwerking,¹⁹ ook wel aangeduid als *venire contra factum proprium* (het voorkomen van inconsequent gedrag), waarbij eerdere gedragingen de latere uitoefening van een recht dat in strijd is met deze gedragingen beperken.²⁰

Om meer specifieke verbintenissen in het leven te roepen, kunnen de contractspartijen de inhoud van een ESG-, CSR- of andere gedragscode (of een intern beleidsdocument) incorporeren in de overeenkomst. Een voorbeeld daarvan betreft:

'De leverancier zal voldoen aan de meest recente versie van KPN's Supplier Code of Conduct (<https://www.kpn.com/algemeen/alle-voorwaarden.htm>) (...)'²¹

De contractuele techniek van incorporatie kan interpretatieproblemen opleveren. Wanneer een van de contractspartijen de instemming met de inhoud van de gedragscode betwist of een beroep op een wilsgebrek doet, biedt een dergelijk ESG-beding weinig rechtszekerheid. Daarnaast ligt het gevaar van *battle of the forms* (ofwel *battle of the ESG-codes*) op de loer. Indien beide contractspartijen hun eigen gedragscodes naleven, kan het onduidelijk zijn welke documenten daadwerkelijk zijn opgenomen in de overeenkomst. Daarmee bestaat het risico dat de gedragscode geen deel uitmaakt van de overeenkomst. In dit geval

15. E. Folkesson, 'Human Rights Courts Interpreting Sustainable Development: Balancing Individual Rights and the Collective Interest', *ELR* 2013, p. 142. Zie ook W. Scholtz, 'Equity', in: L. Rajamani & J. Peel (red.), *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, Oxford: Oxford University Press 2021, p. 336.

16. Voor een overzicht zie B. Richardson & B. Sjåfjell, 'Business and Industry', in: Rajamani & Peel (red.) 2021, p. 729.

17. De vraag naar de redenen voor het opnemen van een ESG-beding in een overeenkomst laat ik buiten beschouwing. Dit is een vraag die een zelfstandig, empirisch onderzoek vergt. Zo'n onderzoek valt buiten het bestek van deze bijdrage. Het zou zich wel lenen voor een vervolgonderzoek. Daarbij kan aan verschillende mogelijke redenen worden gedacht. ESG-bedingen kunnen worden gebruikt als een onderdeel van de marketingstrategie van een bedrijf of van zijn moedermaatschappij die in een ander land is gevestigd. Daarnaast kunnen ESG-bedingen worden gebruikt om aan de vereisten van al dan niet bindende instrumenten op het gebied van duurzame ontwikkeling te voldoen om leverancier te mogen zijn die zich aan deze instrumenten heeft verbonden.

18. Art. 20 Johnson Controls, Global Terms and Conditions of Purchase, [johnsoncontrols.com/-/media/jci/be/united-states/global-procurement-terms-updated-versions/2022/global-po-terms--uk-english-version-final_updated.pdf?la=en&hash=D5B2F999D5E281BDA80FC88D3298CC15DF7DFC16](https://www.johnsoncontrols.com/-/media/jci/be/united-states/global-procurement-terms-updated-versions/2022/global-po-terms--uk-english-version-final_updated.pdf?la=en&hash=D5B2F999D5E281BDA80FC88D3298CC15DF7DFC16).

19. Rechtsverwerking vloeit voort uit de beperkende werking van redelijkheid en billijkheid ex art. 6:248 BW. Zie C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel III. Algemeen overeenkomstenrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022/410 en 423.

20. Zie inter alia C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel III. Algemeen overeenkomstenrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022/423 e.v.; R.P.J.L. Tjittes, *Rechtsverwerking en klachtplechten* (Mon. BW, nr. A6b), Deventer: Wolters Kluwer 2020. Zie ook J.H. Ermers, 'Rechtsverwerking en het fait accompli. Enige rechtsvergelijkende opmerkingen over het leerstuk estoppel en het beginsel nemo auditor', *TvPP* 2014, afl. 6, p. 182; S.A. Kruisinga, 'Art. 7 Weens Koopverdrag, aant. 5 Algemene beginselen waarop de CISG is gebaseerd', in: S.E. Bartels (red.), *Groene Serie Bijzondere overeenkomsten*, Deventer: Wolters Kluwer (online); S. Vogenauer, 'Article 1.8', in: Stefan Vogenauer (red.), *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*, Oxford: Oxford University Press 2015, p. 226.

21. Art. 5 KPN, Algemene Inkoopvoorwaarden/General Terms and Conditions of Purchase, Version: mei/May 2023, overons.kpn.nl/downloads/KPN_Algemene_Inkoopvoorwaarden_General_Terms_and_Conditions_of_Purchase_May_2023.pdf.

kunnen de bepalingen daarvan niet als contractuele verbintenissen worden afgedwongen. Voor de oplossing van dergelijke interpretatieproblemen kan aansluiting worden gezocht bij het regelkader betreffende de algemene voorwaarden.

Wanneer geen interpretatieproblemen ontstaan en de gedragscode een contractuele verplichting vormt, zijn zowel de opsteller²² als de wederpartij aan de inhoud van de gedragscode gebonden. Gedrag dat niet in overeenstemming is met de gedragscode, zal worden beschouwd als tekortkoming in de nakoming van de overeenkomst. Daarnaast roept de incorporatie van een gedragscode in een overeenkomst mogelijk een inspanningsverplichting in het leven om de eigen processen zodanig in te richten dat deze in lijn zijn met de gedragscode.²³ Hieronder wordt nader ingegaan op de rol van inspanningsverplichtingen bij het opstellen van ESG-bedingen.

4.2. Duurzameontwikkelingsdoelstelling(en) als inspanningsverplichting

Een inspanningsverplichting is een verplichting om zich tot het uiterste in te spannen om een bepaald doel te bereiken zonder dat er garantie wordt gegeven dat het doel daadwerkelijk wordt bereikt.²⁴ Het gaat hierbij om een inspanning die redelijkerwijs van de betreffende partij kan worden verwacht.²⁵ In het volgende voorbeeld is het ESG-beding als een inspanningsverplichting vormgegeven.

‘The Supplier will use its best efforts to report to SE the presence and country of origin of any and all conflict minerals in the Supplies in accordance with the requirements of the US Dodd-Frank Act of 2010, and any similar law arising under any other jurisdiction.’²⁶

Contractspartijen kunnen een inspanningsverplichting ook nader concretiseren door te verwijzen naar de standaarden die in een bepaalde branche worden gebruikt, zoals in de volgende illustratie:

‘The Supplier undertakes to adhere to and comply with the principles and guidance of the ISO 26000 “Guidance on Social Responsibility” international standard.’²⁷

Een ESG-beding dat geformuleerd is als inspanningsverplichting omvat verplichtingen die verder gaan dan het voorkomen van inconsequent gedrag – dat het gevolg is van een ESG-beding dat een louter declaratief karakter heeft. Toch blijft de intensiteit van de verplichting beperkt, omdat de gedragscodes doorgaans als principes zijn geformuleerd, waardoor het moeilijk is om te bepalen welke concrete prestaties zijn vereist. Een breed geformuleerde ESG-inspanningsverplichting kan dan ook worden nagekomen met (‘slechts’) dezelfde inspanningen die kunnen worden verwacht van een vergelijkbare zorgvuldige commerciële partij in vergelijkbare omstandigheden. Hierbij zij opgemerkt dat deze verwachtingen steeds afhankelijk zijn van de omstandigheden van elk concreet geval.

Hoewel het in veel gevallen niet moeilijk zal zijn om vast te stellen welke inspanningen een ESG-beding vereist, kunnen interpretatieproblemen ontstaan doordat de verschillende pijlers van duurzame ontwikkeling concurrerende doelstellingen kunnen impliceren. Economische groei kan bijvoorbeeld ten koste gaan van het behoud van het milieu voor toekomstige generaties, en armoedebestrijding kan in conflict komen met het individuele of collectieve recht op een schoon milieu.²⁸ Daar komt bij dat de mogelijkheid om de prestatie-eis op het gebied van ESG te verlagen tot een inspanningsverplichting mogelijk niet bevredigend is vanuit het principiële standpunt dat inhoudt dat duurzameontwikkelingsdoelstellingen moeten worden nageleefd en dat contractspartijen zelf geen (partij)autonomie hebben om het tolerantieniveau te bepalen. Het vinden van een evenwicht tussen de pijlers – het bepalen welke inspanningen zijn overeengekomen en welke inspanningen van een partij kunnen worden verlangd – kan dan ook een uitdagende taak zijn voor een rechter of arbiter. Mijns inziens kan het besef dat het evenwicht tussen de verschillende pijlers van duurzame ontwikkeling fragiel is, behulpzaam zijn bij deze taak. Voorts kan het helpen om te bepalen of een beding een inspanningsverplichting of een verplichting om een specifiek resultaat te bereiken, inhoudt.²⁹

22. Ofwel ‘gebruiker’ in de terminologie van art. 6:231 BW.

23. Zie ook par. 5.2 hieronder.

24. Art. 6:74 BW. Met betrekking tot inspanningsverbintenissen en resultaatsverbintenissen, zie Jac. Hijma & M.M. Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2020/366; H.B. Krans & M.H. Wissink, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2022/56; H.J.S.M. Langbroek, ‘Art. 6:74 BW, aant. 2.3, Soorten van verbintenissen: resultaats-, inspannings-, garantiet- en verzekeringsverbintenissen’, in: R.J.Q. Klomp & H.N. Schelhaas (red.), *Groene Serie Verbintenissenrecht*, Deventer: Wolters Kluwer (online).

25. Vgl. art. 5.4.1(2) UPICC: ‘een verplichting om die inspanningen te verrichten die een redelijk persoon van dezelfde hoedanigheid in dezelfde omstandigheden zou verrichten’. Zie inter alia M. Fontaine & F. De Ly, *Drafting International Contracts*, Leiden: Brill 2006, p. 187-230; K.A. Adams, ‘Interpreting and Drafting Efforts Provisions: From Unreason to Reason’, *The Business Lawyer* (74) 2019, afl. 3, p. 677.

26. Art. 20.6 Schneider Electric, Schneider Electric General Purchasing Terms and Conditions, download.schneider-electric.com/files?p_enDocType=Terms+and+Conditions&p_File_Name=US+Purchase_Order_Terms_and_Conditions-01-2022+V1.pdf&p_Doc_Ref=General-purchasing-terms&_ga=2.265796811.53588682.1680035474-1669514558.1680035474.

27. Idem, art. 20.1.

28. Zie inter alia Business at OECD (BIAC), Foreign Trade Association Business Social Compliance Initiative (FTA-BSCI), International Chamber of Commerce (ICC) and International Organisation of Employers (IOE), UN Treaty Process on Business and Human Rights, Response of the International Business Community to the ‘Elements’ for a Draft Legally Binding Instrument on Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Respect to Human Rights, ioe-emp.org/fileadmin/ioe_documents/publications/Policy%20Areas/business_and_human_rights/EN/_20171020_C881_ANNEX_IOE-BIAC-FTA-ICC_response_to_elements_of_possible_UN_Treaty.PDF.

29. Vgl. art. 5.1.5 UPICC.

4.3. Duurzameontwikkelingsdoelstelling(en) als resultaatsverplichting

Partijen kunnen duurzameontwikkelingsdoelstellingen opnemen in een resultaatsverbintenis, oftewel een verplichting om een specifiek resultaat te bereiken.³⁰ In het volgende voorbeeld wordt het resultaat geformuleerd als een verbintenis om niet te doen.

‘Supplier shall not source conflict minerals emanating from mining operations in conflict affected and high-risk areas, hereunder from the Democratic Republic of the Congo and adjoining countries.’³¹

Een ESG-resultaatsverplichting kan ook op een andere manier worden geformuleerd. Contractspartijen kunnen namelijk naar meetbare prestatie-eisen verwijzen. Dergelijke prestatie-eisen worden doorgaans aangeduid als *Key Performance Indicators* (KPI's). Contractspartijen kunnen ervoor kiezen om naar de KPI's te verwijzen die door een van de partijen openbaar worden gemaakt. Doorgaans worden de relevante KPI's openbaar gemaakt in het kader van rapportages inzake duurzaamheid, maatschappelijk verantwoord ondernemen en mensenrechten. De volgende passage die is ontleend aan een persbericht van KPN over de publicatie van een jaarrapport illustreert dit.

‘KPN has raised its target for 2030 by endeavoring to reduce Scope 3 emissions across the value chain by 45% in relation to 2014. KPN intends to adjust the sustainability performance target for its *Sustainability Linked Bond*, which was issued in 2021, to reflect the revised target for 2030.’³²

Voorts kunnen contractspartijen de KPI's met objectieve gegevens verbinden, bijvoorbeeld met *intelligence*-gegevens, zoals die van *S&P Global ESG Score*,³³ de *Corporate Knights Global 100*,³⁴ of met de gegevens over milieucertificeringen die zijn verleend door erkende certificeringsinstanties. Een voorbeeld van zo'n beding luidt:

‘In addition, the Amendment provides for an “ESG” incentive for the Company to achieve certain sustainability targets that are based on the percentage of the Company's properties that hold certifications from third-party environmental certifiers, including LEED, IREM, CSP,

ENERGY STAR, and other similarly recognized third-party green building certifications.’³⁵

Ten slotte kunnen contractspartijen de KPI's betreffende duurzame ontwikkeling op maat formuleren en overeenkomen. Daarbij kan worden gedacht aan specifieke vereisten die door de ene contractspartij worden gesteld aan de verduurzaming van productieprocessen van de andere contractspartij, zoals het stellen van een percentage van bepaalde materialen dat door de leverancier in de productie dient te worden gebruikt.

Een verwijzing naar concrete en meetbare KPI's biedt een pragmatische manier om de naleving van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen te waarborgen, omdat het gemakkelijk is om vast te stellen of het specifieke resultaat bereikt is. Zo'n verwijzing heeft echter ook een nadeel. De focus op de kwantificeerbare doelstellingen kan ten koste gaan van de (contractuele) prikkel om te voldoen aan andere, breder geformuleerde beginselen die niet kunnen worden gekwantificeerd. Om dit te voorkomen, kunnen contractspartijen ervoor kiezen om bredere doelstellingen te bestrijken door tevens een inspanningsverplichting op te nemen, en deze te combineren met de verplichting om specifieke resultaten te bereiken.

4.4. Bonus en malus

Indien het specifieke resultaat op het gebied van ESG in een ESG-beding wordt opgenomen, kunnen partijen een extra stimulans overeenkomen om dit resultaat te bereiken door het opnemen van bijvoorbeeld een extra beloning (een *bonus*).

‘In addition, the Amendment provides for an “ESG” incentive for the Company to achieve certain sustainability targets (...). If the Company meets these targets, the spread over LIBOR for the Tranche B Term Loan will be reduced by 0.01%.’³⁶

Het volgende voorbeeld toont zowel een *bonus* als een *malus*, het van toepassing zijnde rentepercentage kan zowel omhoog als omlaag worden bijgesteld.

‘[T]he applicable interest rate for borrowings under the Facilities will be subject to downward or upward adjustments (up to 0.03% per annum) depending on the level of the Company's achievement of certain specified sus-

30. Art. 6:74 BW. Met betrekking tot inspanningsverbintenissen en resultaatsverbintenissen, zie Jac. Hijma & M.M. Olthof, *Compendium Nederlands vermogensrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2020/366; H.B. Krans & M.H. Wissink, *Verbintenissenrecht algemeen*, Deventer: Wolters Kluwer 2022/56; H.J.S.M. Langbroek, ‘Art. 6:74 BW, aant. 2.3, Soorten van verbintenissen: resultaats-, inspannings-, garantien en verzekeringsverbintenissen’, in: R.J.Q. Klomp & H.N. Schelhaas (red.), *Groene Serie Verbintenissenrecht*, Deventer: Wolters Kluwer (online).

31. Art. 16.3 VESTAS' General Purchasing Terms for Goods and Services (applicable for non-strategic, low spend purchase order), vestas.com/content/dam/vestas-com/global/en/about/partnering/general-purchasing-terms/2018_general-purchasing-terms-for-goods-and-services-danish-law.pdf.coredownload.inline.pdf.

32. Press Release Publication of KPN Annual Report 2022, 24 februari 2023, irpages2.eqs.com/websites/kpn/English/3040/news-detail.html?newsID=2452311.

33. spglobal.com/esg.

34. corporateknights.com/rankings/global-100-rankings/2022-global-100-rankings/.

35. Art. 1.01 Healthcare Realty Trust Inc (HR), Form 8-K (Current report), 3 juni 2022, sec.gov/Archives/edgar/data/0000899749/000089974921000089/hr-20210601.htm. ‘LEED’ stelt rankings betreffende milieuvriendelijke bouw op, usgbc.org/leed; ‘IREM CSP’ verwijst naar de certificering als ‘Certified Sustainable Property’ door het Institute of Real Estate Management, irem.org; ‘ENERGY STAR’ certificeert energiezuinige gebouwen, energystar.gov.

36. Art. 1.01 Healthcare Realty Trust Inc (HR), Form 8-K (Current report), 3 juni 2022, sec.gov/Archives/edgar/data/0000899749/000089974921000089/hr-20210601.htm.

tainability targets set by the Company and based on key performance indicators related to an S&P Global ESG score, virgin plastic materials used in packaging, greenhouse gas emissions at select Company-owned manufacturing facilities and female employees in executive management positions.³⁷

Voor het opnemen van een dergelijke stimulans kan worden gekozen als de contractspartijen de nadruk willen leggen op naleving van regelgeving op het gebied van duurzame ontwikkeling. Een clausule waarbij een *malus* wordt bedongen kan onder omstandigheden worden uitgelegd als boetebeding.³⁸ Tenzij contractspartijen anders overeenkomen, zal de crediteur op grond van art. 6:92 lid 1 BW moeten kiezen tussen het vorderen van nakoming of betaling van de bedongen boete, en komt de bedongen boete in de plaats van aanvullende of vervangende schadevergoeding.³⁹ Om dit gevolg te voorkomen, kunnen partijen overeenkomen dat naast de boete (*malus*) nakoming of schadevergoeding kan worden gevorderd.

5. ESG-BEDINGEN BETREFFENDE AANSPRAKELIJKHEID

Partijen kunnen, in hun streven om de kans op naleving te maximaliseren, het ESG-beding als kettingbeding formuleren (par. 5.1). Daarnaast kunnen zij andere contractuele mechanismen inzetten om de naleving van de ESG-doelstellingen te controleren en eventuele niet-naleving daarvan verbinden aan aansprakelijkheid (par. 5.2).

5.1. Kettingbeding

In de literatuur wordt erop gewezen dat de contractenrechtelijke gereedschapskist tekortschiet als ESG-verbintenissen moeten worden nageleefd in een lange productie- of leveringsketen die door meerdere overeenkomsten is gevormd en die door meerdere partijen zijn uitgevoerd.⁴⁰ Verbintenissen uit overeenkomst zijn immers relatief. Deze binden slechts de contractspartijen, en kunnen in beginsel geen rechten of plichten voor derden laten ontstaan. Indien een derde partij verantwoordelijk is voor het niet naleven van een verbintenis op het gebied van ESG dat een (onder)deel is van een lange productie- of leveringsketen, dan vormt de relativiteit van de overeenkomst een uitdaging voor de partijen die zich willen inzetten voor duurzame ontwikkeling.

Naast de verschillende mogelijkheden buiten het contractrecht om deze uitdaging op te lossen, kan een oplossing worden gevonden in het formuleren van een ESG-

beding als kettingbeding. Op grond van, bijvoorbeeld, het modelkettingbeding dat is opgesteld door de *American Bar Association* (ABA) zijn de contractspartijen verplicht om ervoor te zorgen dat alle partijen binnen de gehele leveringsketen aan een ESG-beding zijn gebonden dat ten minste even streng is als het oorspronkelijke beding. Daarnaast dienen contractspartijen de documentatie van dergelijke schriftelijke contracten bij te houden en deze op verzoek van de andere partij openbaar te maken.⁴¹ Dit modelkettingbeding luidt als volgt:

‘Supplier shall ensure that each of its Representatives acting in connection with this Agreement shall engage with Supplier and any other Representative in due diligence in accordance with Section 1.1 to ensure compliance with Schedule P. Such relationships shall be formalized in written contracts that secure from the parties terms [in compliance with] [equivalent to those imposed by] [at least as protective as those imposed by] Schedule P. Supplier shall keep records of such written contracts to demonstrate compliance with its obligations under this Agreement and shall deliver such records to Buyer as reasonably requested.’

Het staat buiten kijf dat de relativiteit van de contractswerking de efficiëntie van dit beding in de weg kan staan. De naleving daarvan kan immers slechts binnen elke contractuele relatie worden afgedwongen. Toch is het opnemen van zo’n beding in een overeenkomst mijns inziens niet zonder betekenis. Het opnemen van zo’n kettingbeding bevordert namelijk de naleving van de ESG-bedingen en verheldert de verwachtingen van de contractspartijen.

5.2. Controle van de naleving

Een andere manier om de naleving van het oorspronkelijke ESG-beding te waarborgen in een lange productie- of leveringsketen is het opnemen van een gedetailleerde bepaling over de controle van de naleving. Partijen kunnen aan de ‘ketenleider’ toestemming verlenen om het bedrijf van de andere partij of van een derde die deelneemt in de productie- of leveringsketen, met of zonder voorafgaande kennisgeving, te bezoeken om eventuele niet-nakomingen van de ESG-beding(en) vast te stellen. Een voorbeeld van zo’n bepaling is het volgende beding:

‘VESTAS is entitled to conduct audits of Supplier and Supplier’s operations in order to verify Supplier’s compliance with its obligations towards VESTAS.’⁴²

37. Art. 1.01 Herbalife Nutrition, Form 8-K (Current report), 30 juli 2021, sec.gov/Archives/edgar/data/0001180262/000119312521231587/d578951d8k.htm.

38. Art. 6:91 BW.

39. Art. 6:92 lid 2 BW.

40. Cafaggi & Iamiceli 2014; Scheltema 2014, p. 383; Verbruggen 2014, p. 3; Castermans & Fauvarque-Cosson 2017, p. 109; Ulfbeck & Hansen 2020, p. 186. Zie ook L. Ventura, ‘Supply Chain Management and Sustainability: The New Boundaries of the Firm’, *Uniform Law Review* (26) 2021, afl. 3, p. 599.

41. D.V. Snyder & S.A. Maslow, Working Group to Draft Model Contract Clauses to Protect Human Rights in International Supply Chains, ABA Section of Business Law, Balancing Buyer and Supplier Responsibilities, Model Contract Clauses to Protect Workers in International Supply Chains, Version 2.0, americanbar.org/content/dam/aba/administrative/human_rights/contractual-clauses-project/mccs-full-report.pdf, p. 20.

42. Art. 16.7 VESTAS’ General Purchasing Terms for Goods and Services (applicable for non-strategic, low spend purchase order), vestas.com/content/dam/vestas-com/global/en/about/partnering/general-purchasing-terms/2018_general-purchasing-terms-for-goods-and-services-danish-law.pdf.coredownload.inline.pdf.

In het volgende voorbeeld wordt aan de ketenleider toestemming verleend om de nakoming van de ESG-bedingen door derden te doen controleren.

‘The Supplier Code of Conduct (“Code”) is applicable to the Agreement between the Seller and the Buyer and forms an integral part of the Agreement (...) The Seller must allow the Buyer or any third party authorized by the Buyer and reasonably acceptable to the Seller, to conduct in the presence of the Seller an audit of the Seller’s operations for the purpose of verifying the Seller’s compliance with the Code, including but not limited to the Seller’s facilities, and accounting records. (...) The right to audit may take place at any reasonable time or times during or after an Agreement term.’⁴³

Na een dergelijke controle kunnen de contractspartijen vaststellen of de niet-naleving alsnog kan worden hersteld. Zo kan een ESG-beding bepalen dat bij een geconstateerde wanprestatie, de contractspartijen een actieplan dienen op te stellen waarin deadlines voor het treffen van corrigerende maatregelen worden opgenomen. De inhoud van de corrigerende maatregelen kan tevens intensievere samenwerking tussen de contractspartijen behelzen,⁴⁴ zoals blijkt uit het volgende voorbeeld:

‘If in the Buyer’s opinion the Seller is not meeting the requirements and expectations set out in this Code, the Buyer will offer guidance specifying which issues need to be corrected or improved. The Seller must then take corrective actions promptly as advised by the Buyer.’⁴⁵

Bij een dergelijke intensievere samenwerking kan ook de ketenleider betrokken zijn. De resultaten van de corrigerende maatregelen kunnen worden gekoppeld aan de mogelijkheid om de overeenkomst te ontbinden, zoals in het hieronder weergegeven voorbeeld blijkt, dat is ontleend aan dezelfde overeenkomst als het hiervoor weergegeven citaat.

‘Notwithstanding the above, the Buyer reserves the right to cancel any outstanding orders, suspend any future orders or terminate any contractual relationship, including but not limited to any agreement with the Seller in case in the Buyer’s good faith opinion the Seller is not meeting the requirements and expectations set out in this Code.’⁴⁶

Voorts kan aan een van de partijen de toestemming worden verleend om de naleving van de verplichtingen op het gebied van ESG te controleren. In het volgende beding wordt bijvoorbeeld aan de opsteller van de gedragscode toestemming verleend om te controleren of de wederpartij de gedragscode in de eigen processen heeft geïmplementeerd.

‘Konica Minolta is entitled to inspect the contracting party’s company with respect to the following:

a. Whether the basic principles and standards set out in Konica Minolta’s Supplier Code of Conduct (SCoC) are taken into consideration and complied with by the contracting party (...) and which management systems and/or measures the contracting party has implemented in relation to this.’⁴⁷

Om een ESG-beding meer kracht bij te zetten, kunnen contractspartijen benadrukken dat een toerekenbare tekortkoming in de nakoming van de interne gedragscode of van ieder ESG-beding geen geringe betekenis heeft en ontbinding van de overeenkomst rechtvaardigt. Ontbinding van de overeenkomst behoort immers tot de remedies waarop beroep kan worden gedaan als een ESG-beding niet wordt nagekomen. Op grond van art. 6:265 lid 1 BW bestaat echter geen bevoegdheid tot ontbinding als de tekortkoming, gezien haar bijzondere aard of geringe betekenis, deze ontbinding met haar gevolgen niet rechtvaardigt.⁴⁸ Ook bij niet-naleving van een ESG-beding kan een beroep worden gedaan op de bijzondere aard of geringe betekenis van een dergelijk beding. Duurzame ontwikkeling is namelijk niet vanzelfsprekend een centraal onderwerp van de overeenkomst. Door het centrale, althans niet-geringe, karakter van het onderwerp duurzame ontwikkeling echter contractueel vast te leggen, verminderen contractspartijen de kans van slagen van een beroep op bijzondere aard of geringe betekenis van een ESG-beding – en daarmee het niet rechtvaardigen van een ontbinding met haar gevolgen.⁴⁹ Een dergelijk beding kan als volgt luiden:

‘Supplier shall comply with (i) Chr. Hansen’s Supplier Requirements for Sustainability which are available at www.chr-hansen.com/suppliers. (...) For the avoidance

43. Art. 23.1 en 23.2 Neste’s General Terms of Procurement, 11.1.2021, neste.com/sites/neste.com/files/attachments/20210111_nestes_general_terms_of_procurement.pdf.

44. Zie met betrekking tot theoretische implicaties van het ingrijpen van een ketenleider, M.T. Kawakami, ‘Pitfalls of Over-Legalization: When the Law Crowds Out and Spills Over’, *Indiana Journal of Global Legal Studies* (24) 2017, afl. 1, p. 147.

45. Art. 23.3 Neste’s General Terms of Procurement, 11.1.2021, neste.com/sites/neste.com/files/attachments/20210111_nestes_general_terms_of_procurement.pdf.

46. Idem.

47. Art. 10.1 Konica Minolta Business Solutions Europe GmbH, General Purchase Conditions as from 15 June 2019, konicaminolta.de/getattachment/AGB/Konica_Minolta_General_Purchase_Conditions_15_06_2019.pdf.aspx?lang=de-DE. Op grond van art. 2.1 van deze algemene voorwaarden maakt de gedragscode van Konica Minolta deel uit van de overeenkomst: ‘The contracting party is obliged to take into consideration and comply with the basic principles and standards set out in Konica Minolta’s Supplier Code of Conduct (SCoC). The SCoC can be obtained from the website (...)’. Zie ook par. 4.1 hierboven.

48. Zie hierover uitgebreider C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel III. Algemeen overeenkomstenrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022/684.

49. Art. 6:265 lid 1 BW is van regelend recht. Zie HR 7 juli 2023, ECLI:NL:HR:2023:1071.

of doubt, any breach of this clause constitutes a material breach.⁵⁰

Het verband tussen de tekortkoming in de nakoming van een ESG-beding en de ontbinding van de overeenkomst kan ook expliciet naar voren worden gebracht, zoals uit het volgende beding blijkt.

'The Service Provider acknowledges that:
(i) damages alone may not be an adequate remedy for breach of the Sims Code of Conduct; and
(ii) Sims will be entitled to immediately terminate this Agreement, by giving notice to the Service Provider, if the Service Provider has committed a breach of the Sims Code of Conduct.'⁵¹

Ten slotte kunnen contractspartijen benadrukken dat de ontbinding van de overeenkomst niet in de weg staat aan het vorderen van (aanvullende) schadevergoeding.⁵²

'In the event of non-compliance by the Supplier with any of those principles, such non-compliance shall constitute a material breach and 3DS reserves the right to immediately terminate the Agreement and the Supplier shall indemnify 3DS against any losses (including any consequential loss or damage), liabilities, fees, damages, costs and expenses incurred by 3DS as a result of such breach.'⁵³

Al met al bieden de bedingen die op de controle van de naleving van de ESG-doelstellingen zien een houvast aan de partijen die zich willen inzetten voor duurzame ontwikkeling.

6. CONCLUSIE

Door middel van ESG-bedingen kunnen contractspartijen verschillende gradaties van inspanning op het gebied van duurzame ontwikkeling overeenkomen. De breedste toezegging met de laagste intensiteit wordt tot stand gebracht door het opnemen van een verwijzing naar een ESG- of CSR-gedragscode in de overeenkomst. Zo'n verwijzing ziet voornamelijk op het voorkomen van handelen in strijd met de inhoud van de betreffende gedragscode (*venire contra factum proprium*). Een ESG-beding dat als een inspanningsverplichting is opgesteld, stelt strengere eisen aan de naleving van duurzameontwikkelingsdoelstellingen. Op basis van een dergelijk beding moeten alle redelijke maatregelen worden getroffen om te voldoen aan de duurzameontwikkelingsdoelstellingen die in het beding zijn opgenomen. Bij het vaststellen welke maatregelen in een specifiek geval redelijk zijn, kan een balans tussen de verschillende ESG-doelstellingen en het commerciële karakter van de overeenkomst een uitdagende taak opleveren voor de rechter of arbiter. Het besef

dat het evenwicht tussen de verschillende pijlers van duurzame ontwikkeling fragiel is, kan behulpzaam zijn bij deze taak. De strengste prestatie-eisen worden gesteld door een ESG-beding dat de verwezenlijking van een specifiek resultaat vereist. Het specifieke resultaat kan op verschillende manieren worden geconcretiseerd. Gedacht kan worden aan een verwijzing naar de standaarden die in een bepaalde industrie of branche worden gebruikt, naar concrete, meetbare KPI's die door de contractspartijen zijn overeengekomen, of naar gegevens die door onafhankelijke derden worden gepubliceerd.

Bij het opstellen van een ESG-beding doen contractspartijen er verstandig aan te verduidelijken welk niveau van intensiteit van verplichtingen ten aanzien van duurzame ontwikkeling ze tot stand willen brengen. Om de naleving van duurzameontwikkelingsdoelstellingen te waarborgen, kan een combinatie van de drie verschillende soorten bedingen nodig zijn, waarbij zowel breed geformuleerde verbintenissen, als specifieke resultaatsverplichtingen in het leven worden geroepen. Om een ESG-beding meer kracht bij te zetten, kunnen contractspartijen contractuele mechanismen inzetten om de naleving van duurzameontwikkelingsdoelstellingen te controleren en te bevorderen. Gedacht kan worden aan het opnemen van een kettingbeding een *bonus-* en/of *malus*-clausule, een beding waarbij contractspartijen de mogelijkheid van *on site* controle(s) vastleggen en bepalen op welke manier zal worden samengewerkt om corrigerende maatregelen te treffen. Ten slotte kunnen partijen contractueel benadrukken dat een tekortkoming in de nakoming van een ESG-beding niet gering is en een ontbinding van een overeenkomst rechtvaardigt.⁵⁴

Duurzame ontwikkeling wordt steeds meer bekend terrein voor het contractenrecht. Het is te hopen dat het in kaart brengen van de ESG-bedingen aan nadere verkenning bijdraagt.

50. Art. 12 Chr Hansen Holding A/S, Purchase Conditions, chr-hansen.com/en/about-us/sourcing/purchase-terms-and-conditions.

51. Art. 17.7 (b) Sims Ltd, General Terms and Conditions for the Purchase of Services, simsrr.com/general-terms-and-conditions/.

52. Zie afd. 6.1.9 en 6.5.5 BW. Zie met betrekking tot de gevolgen van het niet nakomen van een verbintenis: C.H. Sieburgh, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht. 6. Verbintenissenrecht. Deel I. De verbintenis in het algemeen, eerste gedeelte*, Deventer: Wolters Kluwer 2020/316 e.v.

53. Par. getiteld 'Social responsibility and anti-bribery' Dassault Systemes (3DS), 3DS' General Terms and Conditions for the Purchase of Products and/or Services - V. May 1st, 2018, 3ds.com/fileadmin/COMPANY/Suppliers/PDF/CGA-3DS-english.pdf, p. 2.

54. Vgl. art. 6:265 BW.